

Yüksek Enflasyonun Mali Tablolar, Maliyet Unsurları, Hile Yönelimi ve Vergi Üzerine Etkileri

Elçin Dalkılıç¹

Tansel Hacıhasanoğlu²

Nurettin Özdemir³

Özet

Muhasebe bilgileri, kullanıcılara karar vermeleri için ilgili ve zamanında bilgi sağlamayı amaçlamaktadır. Muhasebe bilgilerinin yer aldığı mali tablolar ise bu kararların isabetli olması için doğru, güvenilir ve gerçeğe uygun bilgileri içermesi gerekmektedir. Ancak yüksek enflasyonun olduğu ekonomilerde muhasebe bilgilerinin değeri kaybolabilir ve karar alma kalitesi zarar görebilir. Bu doğrultuda bu çalışma kapsamında yüksek enflasyonun mali tablolar, maliyet unsurları, hile yönelimi ve vergi üzerine etkisi incelenecektir. Gerçeğe uygun olmayan muhasebe bilgileri faaliyet sonuçlarını doğru yansıtamaz, işletme yöneticileri etkin bir varlık ve kaynak yönetimi gerçekleştiremez, ve vergilendirme süreci doğru bir şekilde işleyemez. Paranın satın alma gücündeki azalma işletmeler için üretim maliyetlerini arttırması sebebiyle fiyatlandırma kararlarında da güçlük yaşamalarına sebep olmaktadır. Enflasyon sadece işletmeler için değil aynı zamanda da tüketiciler için de gelir azalışını tetiklemektedir. Bu azalış neticesinde meydana gelen belirsizlik toplumda ahlaki bir bozulmaya ve hile olasılığına neden olabilir. Diğer taraftan yüksek enflasyon ülkelerin tüm vergi sistemini bozduğu için vergi yükü dağılımını değiştirmektedir. Ayrıca yüksek enflasyon yolsuzluk ve vergi kaçırma gibi yollarla vergi gelirlerinin

- 1 Dr. Öğr. Üyesi, Yozgat Bozok Üniversitesi İİBF, Finans ve Bankacılık Bölümü ORCID: 00000001-5939-8584 elcin.eren@bozok.edu.tr
- 2 Prof. Dr., Yozgat Bozok Üniversitesi İİBF, Finans ve Bankacılık Bölümü ORCID: 00000003-4229-0192 tansel@bozok.edu.tr
- 3 Dr. Öğr. Üyesi, Yozgat Bozok Üniversitesi İİBF, Maliye Bölümü ORCID: 0000-0001-6101-3030 nurettin.ozdemir@bozok.edu.tr

azalışına sebep olmaktadır. Fiyatlar genel düzeyinde meydana gelen sürekli artış muhasebe bilgilerinin güvenilirliğini zedelediği için enflasyonun etkisinden arındırılması gerekmektedir.

1. Giriş

Paranın satın alma gücü olarak da ifade edilen enflasyon, fiyatlar genel düzeyinin sürekli olarak dalgalanması ve hızlı bir şekilde artması şeklinde ifade edilmektedir (Özdemir ve Arslan, 2007:88). Paranın satın alma gücünün sürekli olarak azaldığı enflasyonist ortamda da muhasebe bilgilerinin ifade ettiği parasal tutarların enflasyon karşısında değiştiği ve bu bilgilerin enflasyonun etkisinden arındırılması gerekliliği ortaya çıkmaktadır (Açık, 2006:345).

Muhasebe, işletmeler ile ilgili kişi veya kurum/kuruluşlara ihtiyaçları doğrultusunda bilgi sunan bir bilim dalı olarak ifade edilmektedir. Bu bilgiler mali nitelikte olup faaliyetlerin ekonomik sonuçları işletmelerin mali/finansal tablolarında raporlanmaktadır. Bilgi kullanıcıları olarak ifade edilen, işletme bilgilerini kullanarak karar veren kesimler, finansal tabloları kendi çıkarlarına uygun olarak kullanabilmektedir. Bilgi kullanıcıları bu bilgileri kullanırken finansal tablolarda yer alan bilgilerin doğru, güvenilir ve gerçeğe uygun şekilde hazırlanmış olduğu varsayımıyla hareket etmektedirler.

Muhasebe bilgileri, kullanıcılara karar vermeleri için ilgili ve zamanında bilgi sağlamayı amaçlamaktadır. Karar verme, gelecekteki eylemlerle ilgiliyken, muhasebe bilgilerini üreten altyapı, tarihsel verilere dayanmaktadır. Yıllar içinde gelişen bu temel muhasebe uygulamasının, nispi fiyat istikrarı döneminde oldukça tatmin edici olduğu kanıtlanmıştır. Bununla birlikte, çoğu gelişmekte olan ülkelerde olduğu gibi, fiyat istikrarının yokluğunda, ekonominin pratik dili olarak muhasebe bilgilerinin değeri kaybolabilir ve karar almayla ilgili olma kalitesi zarar görebilir (Bello, 2010).

Bu doğrultuda, muhasebe bilgilerinin enflasyon dönemlerinde doğru, güvenilir ve gerçeğe uygun şekilde sunulmuş olması gerekliliği daha da önem kazanmaktadır. Fiyatlar genel seviyesine uygun şekilde finansal tabloların yeniden düzenlenmesi gerekmektedir. Mali tabloların homojen bir yapıya sahip olması diğer bir ifadeyle aynı para birimiyle ifade edilmesinin sağlanması ve işletmelerin gerçek kârlarının ortaya konulması enflasyon muhasebesi olarak ifade edilmektedir. Enflasyon muhasebesi vasıtasıyla paranın alım gücündeki değişimler dikkate alınmaktadır (Özulucan, 2002a:128). Enflasyon dönemlerinde, paranın satın alma gücünün dikkate alınmadığı muhasebe bilgileri önemli düzeyde yanıltıcı kararların alınmasına sebep olmaktadır. Bu nedenle klasik muhasebe anlayışı ile hazırlanan mali tabloların fiyat

hareketleri göz önüne alınarak düzeltilmesi, alınacak kararların daha isabetli olmasını sağlayacaktır.

Gerçeğe uygun olmayan muhasebe bilgilerinin yer aldığı mali tablolar işletmelerin faaliyet sonuçlarını doğru bir şekilde yansıtmamaktadır. Bu durumda da işletme yönetimi etkin bir şekilde varlık ve kaynak yönetimi gerçekleştiremez. Ayrıca işletmelerde olağanüstü kârlar ortaya çıkmakta ve vergilendirme aşaması da olumsuz etkilenmektedir (Arzova ve Şahin, 2022: 28). Diğer taraftan enflasyon neticesinde kârın olduğundan az veya zarar şeklinde gösterilmesi durumunda ise işletmeye yeni yatırımcıların gelmemesi ve yüksek maliyetli yabancı kaynak kullanılması gibi durumlar meydana gelebilecektir (Karasioğlu ve Erdemir, 2005: 166).

Bu doğrultuda bu çalışma kapsamında enflasyonun muhasebe bilgilerinin raporlandığı mali tablolara ve maliyet unsurlarına etkisi, enflasyonun vergi toplayan ve ödeyenler açısından etkisi ve enflasyon ile hile kavramı ilişkisi ele alınacaktır.

2. Enflasyonun Mali Tablolar Üzerine Etkisi

Finansal muhasebede para birimi varsayımı, istikrarlı bir para birimini diğer bir ifadeyle sabit satın alma gücünü ifade etmektedir. Mali tablolar ise doğası gereği zaman içinde satın alma gücündeki değişiklikleri hesaba katmamaktadır. Örneğin, bir firmanın parasal varlıklarında meydana gelen aşınmalar firma için bir kayıp olarak ifade edilirken, firmanın borç gibi parasal yükümlülüklerinin aşınması bir kazanç olarak görünmektedir (Konchitchki, 2011: 1046). Enflasyonun muhasebe bilgileri üzerine etkileri mali tablolar ve işletme sonuçlarına etkileri şeklinde iki başlık altında toplanabilmektedir (Özulucan, 2002b:26). Enflasyonun işletmenin mali yapısına etkileri aşağıdaki şekilde özetlenebilir (Özkara, 1989: 56-57):

- İşletmenin aktifleri arasında dengenin bozulması,
- İşletmelerin aşırı şekilde borçlanması,
- Uygun olmayan finansman araçları kullanılması,
- Likidite sıkıntısı çekilmesi,
- Riskin artması ve yüksek faiz sebebiyle yatırım yapılamaması,
- Yanlış fiyat politikaları uygulanması,
- Ücret artışlarının verimlilik artışını geçmesi,
- Aşırı kâr dağıtımı,
- Fiktif kâr sebebiyle aşırı vergilendirme.

İşletmelerin hazırladığı mali tablolar, işletme ile ilgili karar verecek kişi ve kuruluşların sağlıklı kararlar vermesini sağlayan doğru ve güvenilir bilgilerin yer aldığı tablolardır. İşletmelerin mali tablolarını kullanan bilgi kullanıcıları iç ve dış bilgi kullanıcıları olarak gruplanmaktadır. İç bilgi kullanıcıları yöneticiler ve ortaklar, dış bilgi kullanıcıları ise başta vergi ve teşvik gibi konular sebebiyle devlet, yatırımcılar, finansal kurumlar, çalışanlar, müşteri ve satıcılar olmak üzere genel kamu olarak ifade edilebilir (Yücel, 1997:6).

Yüksek enflasyon dönemlerinde geleneksel muhasebe ilkelerine göre hazırlanan mali tablolar fiyatlar genel seviyesindeki artışlar sebebiyle gerçek durumu yansıtmamaktadır. Mali tablolarda yer alan muhasebe bilgileri farklı satın alma gücündeki para birimlerinden ifade edildiği için mali tablolar homojenliğini kaybetmektedir (Altınışık, 2019:7). Muhasebe uygulamalarına yön veren temel kavramlardan parayla ölçülme kavramı paranın ölçü birimi olarak değerinin değişmediği varsayımına dayanmaktadır. Ancak enflasyonist dönemlerde fiyatlar genel düzeyinin artması ve paranın satın alma gücünün düşmesi, mali tablolarda yer alan bilgilerin zaman içerisinde aynı para biriminde gösterilmesinde sorunlar oluşturabilmektedir. Bu sorunlar göz ardı edilerek hazırlanan mali tablolar hem gerçeğe uygun olmamakta hem de yıllar itibarıyla karşılaştırılabilirlik özelliğini yitirebilmektedir (Altınışık, 2019: 18-19).

Mali tablolar işletmenin dışa dönük yüzünü gösteren ve bilgi kullanıcılarının karar vermelerine yardımcı olan tablolar olduğu için bu tablolarda yer alan bilgilerin doğru ve güvenilir olması karar vericilerin isabetli kararlar almasını sağlamaktadır. Ancak bazı durumlarda bu bilgilerin gerçeğe uygunluğunu olumsuz etkileyen unsurlar meydana gelebilir. Bunlardan biri de enflasyon olarak ifade edilebilir. Fiyatlar genel seviyesindeki artış olarak ifade edilen enflasyonun işletmelerin muhasebe bilgileri dolayısıyla mali tabloları üzerindeki olumsuz etkilerini gidermek için, enflasyon muhasebesi uygulamaları yapılmaktadır (Arzova ve Şahin, 2022: 14). Enflasyon muhasebesi mali tabloların düzeltilmesinde kullanılan özel bir muhasebe tekniği olarak ifade edilmektedir (Olawejaju, Mbambo ve Ngiba, 2020: 85).

Enflasyon muhasebesi, fiyatlar genel düzeyinin yükseldiği dönemlerde paranın satın alma gücündeki değişimin kabul edilerek, homojenliğini yitiren mali tabloların sabit bir para birimiyle ifade edilmesi, gelir ve giderlerin cari değerleriyle ifade edilmesiyle gerçek işletme sonuçlarının tespit edilmesi mantığına dayanmaktadır. Diğer bir ifadeyle, işletmenin mali tablolarının enflasyon karşısında güncellenerek düzeltilmesi olarak ifade edilebilir (Altınışık, 2019: 62-63). Başka bir tanıma göre enflasyon muhasebesi, mali tabloları cari maliyetlerle uyumlu hale getiren ve bir işletmenin ekonomik

kazançlarının ve enflasyonist bir ortamda mali durumunun analizi için bir temel sağlayan, basit bir şekilde geliştirilmiş bir ölçüm sistemidir (Frank, 2019: 39).

Enflasyon muhasebesi uygulamaları ile muhasebe bilgilerine ilgi duyan kullanıcılar daha gerçek bilgilerin yer aldığı tablo ile karşılaşacaklardır. İşletmelerin mali tablolarındaki olumsuzlukların giderilmesi olarak ifade edilen bu uygulamalar, temel olarak parasal ve parasal olmayan kalemler halinde bilançoğu iki kısma ayırarak, parasal olmayan kalemlerin düzeltme katsayılarıyla değerlendirilmesi şeklinde ifade edilmektedir (Altınışık, 2019: 95).

TMS 29 Yüksek Enflasyonlu Ekonomilerde Finansal Raporlama Standardı adıyla yayınlanan standart yüksek enflasyon dönemlerinde finansal raporlama süreçlerini düzenleyerek finansal sonuçların daha etkin bir şekilde sunulmasını amaçlamaktadır. Bu standart 31.12.2005 tarihinde Resmî Gazete’de yayınlanarak uygulanmaya başlanmıştır (Arzova ve Şahin, 2022: 18). Bu standarda göre;

- Nüfusun çoğunluğu servetini parasal olmayan varlıklarda ya da nispeten istikrarlı bir yabancı para biriminde tutmayı tercih ediyorsa,
- Nüfusun çoğunluğu parasal tutarları yerel para biriminden değil de nispeten istikrarlı bir döviz cinsinden dikkate alıp, fiyatları bu döviz cinsinden belirliyorsaa,
- Kredili satış ve satın alımlardaki fiyatlar; süre kısa olsa bile kredi süresince satın alma gücünde beklenen zararları karşılayacak şekilde belirleniyorsa,
- Faiz oranları, ücretler ve fiyatlar bir “fiyat endeksi” ne bağlıysa,
- Son üç yılın kümülatif enflasyon oranı %100’e yaklaşmakta veya aşmaktaysa

yüksek enflasyon varlığından söz edilebilir. Tabii ki bu özellikler yüksek enflasyonun varlığına ilişkin kesin bir oran tanımlamaz. Bahse konu standart yüksek enflasyonlu bir ekonominin para biriminde raporlama yapan işletmelerin mali tablolarına uygulanmaktadır.

İşletme yöneticileri dönem başlarında faaliyetleri ile ilgili planlar yapmakta ve dönem sonlarında gerçekleşen mali tablolar ile bu planlara ulaşıp ulaşılmadığını kontrol etmektedirler. Yüksek enflasyon dönemlerinde dönem başı ile dönem sonu arasındaki veriler farklı satın alma gücündeki para birimiyle ifade edilmiş olması sebebiyle anlamlı olmayan sonuçlara sebebiyet verecektir. İşletmelerin hem kendi durumunu belirlemesi hem de diğer işletmelerle kendini kıyaslayabilmesi adına mali tablolarının homojen olması

gerekmektedir (Özkara, 1989: 61). Bu sebeple mali tabloların enflasyonun etkilerinden arındırılmış olması önemli olmaktadır.

Enflasyondaki değişimler üretim maliyetlerini, sermaye harcamalarını, satılan mal maliyetlerini etkilediği için enflasyonun firma değerini de etkileyeceği açıktır (Friedl ve Schwetzler, 2011: 104). Enflasyonun etkisinin dikkate alınmadığı durumlarda muhasebe bilgileri mali tablo kullanıcıları için daha az yararlı hale gelmektedir. Rakamlar çarpık ve daha az güvenilir hale geldiği için mali tablolarda tarihi maliyetlerin kullanılması uygun değildir. Mali tablolarda sunulan bilgilerin yararlı olması için güvenilirlik esastır (Olawajolu, Mbambo ve Ngiba, 2020: 85-86). Bu sebeple işletme sermayesinin gerçek anlamda sürdürülmesi amacıyla tarihi maliyetlerde gerekli düzeltmelerin yapılmasına ihtiyaç bulunmaktadır (Frank, 2019: 36). Tarihi maliyetleri içeren mali tablolar, yatırımcıların ve hissedarların bilgisine sunmak için cari maliyetlerin yer aldığı finansal tablolar ile birlikte hazırlanmalı ve yayınlanmalıdır (Frank, 2019: 49).

3. Enflasyonun Maliyet Unsurlarına Etkisi

Fiyatlar genel seviyesinin sürekli artışı olarak ifade edilen enflasyon işletmeler için hammadde, işgücü ve çeşitli kalemler için ödenen fiyatların yükseldiği, tüketici açısından da ürün ve hizmet fiyatlarının arttığı anlamına gelmektedir. Diğer bir ifadeyle bir ülkedeki para miktarı arttıkça her bir TL (para birimi) için daha az mal ve hizmet bulunan bir piyasaya yol açmaktadır. Bu da mevcut mal ve hizmet fiyat artışına sebep olmaktadır (Ogbuchi, 1993: 44).

İşletmelerin temel amaçlarından biri maksimum kâr elde etmektir. Kârı maksimize edebilmek için kâr üzerinde etkili olan maliyetlerin minimize edilmesi oldukça önemlidir. İşletmeler mal veya hizmet üretiminde üretilen mal veya hizmetin maliyetine belirli bir kâr oranı ilave ederek satış fiyatı belirlemektedirler. Üretim maliyetlerinin belirlenmesinde ise hammadde, işçilik ve genel üretim giderlerinin doğru ve güvenilir bir şekilde hesaplanması gerekmektedir.

İşletmelerin fiyatlandırma kararı, yüksek enflasyonlu bir piyasada rekabetçi bir şekilde kalabilme yeteneklerini doğrudan etkilemektedir. Hiçbir zaman kolay bir iş olmayan fiyatlandırma, rekabet, pazar talebi, hükümet düzenlemeleri ve dâhili faktörler (fiyatlandırma hedefleri ve maliyetler) gibi birçok faktörü içermektedir. Bununla birlikte, işletmelerin yüksek enflasyonlu bir piyasada fiyat belirlemesi gerektiğinde ise bu faktörler daha karmaşık hale gelmektedir (Ogbuchi, 1993: 44).

Maliyetler fiyat belirlemede tabanı oluşturmakta ve sabit veya değişken olarak sınıflandırılmaktadır. İşgücü oranları ve hammaddeler gibi değişken maliyetler enflasyondan oldukça etkilenmektedir. Bu sebeple işletmelerin kârlı kalabilmeleri için fiyat artışı zorunlu hale gelmektedir (Ogbuehi, 1993: 44). İşletmelerin girdi maliyetleri içerisinde hammadde giderleri önemli bir paya sahiptir. Özellikle üretim sektöründeki işletmelerin hammadde giderleri, emtia ve döviz kurundaki değişimlerden etkilenmektedir. Döviz kurundaki artışlar ise işletmelerin girdi maliyetlerindeki artışlarda önemli bir etkiye sahiptir (Taban ve Şengür, 2016: 61). Yüksek enflasyon bir ülkenin para birimini zayıflatmakta ve diğer ülkelerin yüksek enflasyonlu ülkedeki ürünlere olan talebini arttırmaktadır. Diğer yandan ülke içindeki ürün talebi azalmaktadır. Çünkü bir ürünü satın almak, fiyat artışları sebebiyle daha fazla para birimine ihtiyaç olması anlamına gelmektedir (Ogbuehi, 1993: 46).

İşletmelerin maliyetlerini etkileyen bir diğer unsur ise işçilik giderleridir. İşçilik giderlerinin belirleyicisi olan asgari ücrette yaşanacak artışlar ise sonraki dönemlerde enflasyonu arttıracak bir etken olarak ifade edilebilir (Taban ve Şengür, 2016: 61). Ancak bu etkinin dolaylı olduğu belirtilmelidir. Çünkü ücretler genellikle toplu sözleşmeler ve asgari ücret komisyonlarınca belirli aralıklarla belirlendiğinden bu dönemler haricinde ücret artışı yapılmamaktadır. Ücretler enflasyonist ortamlarda artış yapılmadığı için aynı kalmakta ama paranın satın alma gücü azaldığı için reel olarak azalmaktadır. Yapılan sözleşmeler geleceğe odaklı olduğu için ve enflasyon oranlarının sadece tahmin edilebilmesi sebebiyle işçi ve işveren açısından farklı durumlar ortaya çıkabilmektedir. Eğer tahmin edilen enflasyon oranı gerçekleşen orandan daha yüksek çıkarsa işçiler açısından kârlı ancak işletmeler için olumsuz bir durum olduğu, düşük çıktığında ise işçilerin zararına bir durum ortaya çıktığı ifade edilebilir (Altınışık, 2019: 17).

Mamul veya hizmet maliyetlerini oluşturan unsurlardan bir diğeri ise genel üretim giderleridir. Bu giderler kira, amortisman, ısıtma, bakım onarım gibi çeşitli giderlerden oluşmaktadır. Bu giderler genellikle fiyat hareketleri ile yakından ilişkili oldukları için maliyetler içinde gerçek değerleriyle yer alacaklardır. Ancak amortisman giderleri duran varlıkların cari maliyetleri göz önünde bulundurulmadan maliyet bedeli üzerinden hesaplanacağı için fiktif kârlara sebebiyet verecektir (Özkara, 1989: 42).

Fiyat istikrarının olduğu dönemlerde stok politikaları, kârı maksimize edecek satış fiyatının belirlenmesi, üretim miktarı gibi konular işletmeler için oldukça sıradan bir iş olmasına rağmen, enflasyonist ortamlarda bu konularda planlamalar yapmak oldukça güç olmaktadır. Fiyatların yükselme eğiliminde olması işletmeleri aşırı stok yapmaya itebilmekte ve gerçek maliyetlerin

belirlenmesine engel olabilmektedir. Gerçek maliyetlerini belirleyemeyen işletmeler maksimum kâr getirecek satış fiyatlarını belirlemede güçlük yaşayabilirler. Bu belirsizlik durumları sebebiyle hammadde sıkıntısı, işçilik giderlerinin artması ve fiyatlardaki artışlar sebebiyle azalan talep, enflasyonun artış hızını oldukça arttıracaktır (Altınışık, 2019: 15). Çünkü enflasyonun toplum içindeki sosyal gruplar arasındaki gelir dağılımını etkilemesi nedeniyle, işletmelerin ürettiği mallara yönelik talep yapısını da değiştireceği bir gerçektir (Özkara, 1989: 46). Ayrıca, enflasyonist dönemlerde işletmelerin satışlarından elde edeceği gelirler aynı üretimi yapması için gerekli unsurları tekrardan temin etmesine olanak vermeyeceği için faaliyetlerinin aksamasına sebebiyet verecektir.

4. Enflasyon ve Hile Yönelimi

Paranın satın alma gücündeki azalış şeklindeki tanımı sebebiyle enflasyon ve hile arasında bir ilişki olabileceği ifade edilebilir. Çünkü fiyatlar genel düzeyindeki sürekli artış ahlaki bir erozyona sebep olabilir ve ahlaksız davranışlar için fırsat sağlayabilir. Kişilerin satın alma güçlerinin azalmasına karşın günlük yaşamlarını idame ettirmek zorunda olmaları hileye başvurma olasılıklarını arttırabilir (Omidı, Min ve Omidı, 2017: 270).

Finansal piyasalarda halka açık şirketler tarafından yayınlanan mali tabloların kalitesine ilişkin artan bir endişe vardır ve bu kaygı yalnızca şirketlerin ne kadar kârlı olduğu veya hisse başına kazançları ile ilgili değildir. Aksine, yatırımcılar esas olarak göremedikleri şeylerle ilgilenirler; diğer bir ifadeyle merak edilen hile/dolandırılma olasılığıdır. İşletmeler büyüdükçe, mali tabloları daha karmaşık hale gelmekte ve sonuç olarak hile tespiti daha zor ve aynı zamanda daha maliyetli hale gelmektedir. Buna ek olarak, denetimler genellikle daha fazla riskli görülen alanlara odaklanır ve bu da hile olasılığına katkıda bulunabilir (Gava ve Vitiello, 2014: 43).

Muhasebe mesleğinin ülkelerin ekonomik kalkınmalarında önemli bir rolü vardır. Özellikle denetim, topluma açıklanan muhasebe bilgilerinin gerçeğe uygun ve güvenilir olmaları konusunda topluma karşı sorumludur. Ancak ortaya çıkan birçok ekonomik problemin arkasında muhasebe hilelerinin varlığı göze çarpmaktadır. Finansal bilgilerin gizlenmesi, bilerek veya bilmeyerek yapılan eksik bildirimler ve ayrıca bu hileler neticesinde çıkar sağlayan yöneticiler, zararları tüm toplumu etkileyen ekonomik problemlere sebebiyet vermektedir (Aysan, 2005: 11). Diğer yandan hileli işlemler işletme içinde üretilse de, işletmelerin hileli mali tablo açıklama kararına katkıda bulunabilecek dışsal faktörlerin olduğu da bir gerçektir (Gava ve Vitiello, 2014: 43).

Enflasyon, kayıt dışı ekonomi, ücretlerin dengesiz ve eşit olmayışı, hesap verme ve denetim mekanizmalarının yetersizliği gibi çeşitli nedenler yöneticileri hileli işlemler ve yolsuzluk yapmaya sevk edebilmekte ve bu durum her şeyden önce toplum yapısının bozulmasına sebebiyet vermektedir (Yardımcıoğlu vd., 2014: 174). Yüksek enflasyon, işsizlik, ekonomik istikrarsızlık gibi faktörler kayıt dışı ekonomiyi arttırmaktadır. Enflasyonla mücadele kapsamında devletin ekonomik alandaki müdahaleleri, müdahaleden kaçınmaya çalışan kişileri hileli işlemlere yönlendirmektedir (Demir ve Arslan, 2020: 908). Yüksek enflasyon seviyelerinin bir ülke ekonomisi üzerinde olumsuz bir etkisi olduğu ve genellikle bilançoların şeffaflık düzeyini azalttığı için, yüksek enflasyon dönemlerinde düşük enflasyon dönemlerine göre daha yüksek bir hile olasılığı olduğu ifade edilebilir (Gava ve Vitiello, 2014: 44).

İşletmeler yaşayan organizmalar gibi çevrelerinden hem olumlu hem de olumsuz bir şekilde etkilenmektedirler. Faaliyet alanlarında yaşanan değişimler, müşteri eğilimleri, buldukları ülkede meydana gelen ekonomik krizler, enflasyon, deflasyon, kurdaki değişimler, hammadde ve işçilik gibi girdi fiyatlarındaki değişimler nedeniyle elde edilen kâr veya zararda oynaklıklar meydana gelmektedir. Yöneticiler kendi başarılarını öne çıkartmak ve geçmiş yöneticileri başarısız olarak göstermek için kâr yönetimi uygulamaları ile kârı yüksek olarak hesaplayabilmektedirler. Bu durum iktidara gelen partilere benzetilmiştir. Yeni gelen iktidar enflasyon ve işsizlik gibi oranların hesaplama yöntemlerini değiştirerek geçmiş iktidardan daha başarılı olduğunu hissettirmektedir (Ocak ve Güçlü, 2014: 130).

Diğer taraftan yüksek vergi oranları işletme sahip ve yöneticilerini hile yapmaya yöneltmekte, elde edilen kârın vergi, enflasyon ve kâr dağıtımı gibi çeşitli nedenlerle işletmeden çıkıyor olması işletmelerin mali yapısının bozulmasına neden olmaktadır. Bu durumun önüne geçebilmek adına işletme sahipleri enflasyon dönemlerinde çeşitli çıkış yolları bulmak zorunda kalabilirler (Akkılıç, 2015: 71-72). Muhasebe meslek mensupları ise mükelleflerin istek ve baskıları neticesinde müşteri kaybetme korkusuyla mükellef çıkarlarını gözeterik mesleki sorumluluklarını unutabilmektedirler (Doğan, Gülçin ve Nazlı, 2018: 72).

Enflasyon sebebiyle paranın değerinin düşmesi, sermayeyi kaybetme kaygısı gibi ortaya çıkabilecek zararlardan daha az vergi ödeme yoluyla kaçabilmek için muhasebe hileleri kurtuluş yolu olarak görünmektedir. Diğer taraftan enflasyon karşısında ücret ve maaşların yetersizliği de kişileri hile ve yolsuzluk yapma eğilimine itmektedir. Diğer bir ifadeyle paranın

satın alma gücü azaldıkça kaçış yollarını aramak kişiler için kaçınılmaz hale gelebilmektedir.

5. Vergi Toplayan/Ödeyen Kapsamında Enflasyon

Enflasyonun yüksek seyrettiği dönemlerde, paranın satın alma gücündeki düşme ve faiz oranlarındaki yükselme neticesinde işletmelerin sermaye yapıları bozulmakta ve borçları artmaktadır. Bunların yanı sıra dönem sonunda gerçekleşen fiktif kârlar nedeniyle de işletmeler gereğinden fazla vergi ödemek zorunda kalmaktadır (Arzova ve Şahin, 2022: 14).

Yüksek enflasyon ortamının, pek çok makroekonomik değişken gibi genel olarak vergi sistemini de etkilemesi kaçınılmaz bir durumdur. Enflasyon oranlarının yüksek seyrettiği ve enflasyon probleminin zaman içerisinde kronik hale geldiği ülkelerde, enflasyonun vergiler üzerindeki en önemli etkisi vergi gelirlerinin reel olarak aşındırılması olarak ifade edilebilir. Tüketici ve üreticileri, tasarruf sahiplerini, borçlularını, alacaklıları, mükellefleri, yani toplumun bütününe çeşitli şekillerde etkileyen enflasyon, ülkelerin vergi sistemini bozmakta ve vergi yükü dağılımının değişmesine neden olmaktadır (Akduğan, 2020: 2250).

Kamu maliyesi açısından enflasyon bir vergileme yöntemi olarak da kabul edilmektedir. Enflasyon vergi alınmasına benzer olarak bireylerin satın alma güçlerini azaltmakta ve sermaye birikimi sağlayan bir kaynak görevini yerine getirmektedir. Enflasyonun kamu bütçesine sağlamış olduğu söz konusu gelir etkisi nedeniyle “Enflasyon Vergisi (Senyoraj)” olarak da adlandırılmaktadır. Çünkü söz konusu olumsuz yönü nedeniyle enflasyon, nakit varlığa sahip ve nakit alacağı olanların üzerine konulmuş özel bir vergi ile aynı etkilere sahiptir. Sahip olunan para veya paraya bağlanmış alacaklar şeklindeki likit varlıkların değeri enflasyona bağlı olarak sürekli düşeceğinden, enflasyon vergisi olarak adlandırılan kaynağın miktarı para miktarı ve süresi ile doğru orantılı olarak değişim gösterecektir. Burada bahsedilen enflasyon vergisi, dolaylı vergi şeklinde olduğu için, dolaylı vergilerin psikolojik avantajlarına sahiptir. Özellikle vergi yükünün doğrudan ödeme gücünü hedef almaması ve hissedilmemesi nedeniyle açık bir tavır oluşturulamamaktadır (Çataloluk, 2008: 225-226).

Türkiye’de 2022 yılında yaşanan ve yıl içerisinde % 86’lara çıkan enflasyon nedeniyle söz konusu enflasyon vergisinin yaşandığı ifade edilebilir. Söz konusu enflasyon vergisinin boyutlarını görebilmek için bu yılın ilk 6 aylık döneminde yaratılan enflasyon vergisinin tutarına bakmak yerinde olacaktır. Gayri safi yurt içi hâsıla (GSYH) 2022 yılının ilk altı aylık dönemde cari fiyatlarla 5,9 trilyon TL olarak gerçekleşmiştir. Geçen yıl aynı dönemde bu

tutar 3 trilyon TL civarındaydı. Dolayısıyla bu yıl nominal GSYH artışının 2,9 trilyon TL arttığı görülmektedir. Ancak 2022 yılının ilk altı aylık dönemi için enflasyon (TÜFE) yüzde 42,3 olarak açıklanmıştır. Bunun sonucu olarak da GSYH'deki bu artışın yaklaşık 1,2 trilyon TL'sinin enflasyondan kaynaklandığı ifade edilebilir. Türkiye'de ortalama vergi yükünün yaklaşık yüzde 23 olduğu göz önünde bulundurulduğunda, halktan ve özel kesimden 276 milyar TL civarında bir kaynağın metaforik bir enflasyon vergisi aracılığıyla devlete aktarıldığı söylenebilir (Durmuş, 2023).

Dolaylı vergiler boyutunda yaşanan bu etkinin aksine doğrudan vergilerde enflasyonun vergi gelirleri açısından olumsuz etkilerinin olduğu ifade edilebilir. Yüksek enflasyon oranlarının vergi gelirleri üzerindeki olumsuz etkisi ödeme ve tahsilat gecikmeleri yoluyla ortaya çıkmaktadır. Çünkü enflasyon dönemlerinde vergi alacağı ve ödenme zamanı arasındaki farkın uzun bir döneme yayılması reel vergi gelirleri kaybına neden olmaktadır. Bununla birlikte, stopaj usulünde olduğu gibi, tarh ve tahsil arasındaki sürecin uzun olmaması durumunda bu olumsuz etkinin sınırlı olacağı ifade edilebilir (Koçak, Karış ve Çil; 2022: 210).

Yüksek enflasyon ortamlarında hane halkı ve işletmelerin varlıklarını enflasyonun aşındırıcı etkilerinden korumak amacıyla yatırım planlarını erteleme yoluna gittikleri veya vergilendirme olasılığı daha düşük varlıkları tercih ettikleri söylenebilir. Söz konusu yatırım araçları tercihi ile gelir, kâr ve sermaye kazançları üzerinden alınan vergi gelirlerinde yüksek enflasyon dönemlerinde azalmalar görülebilmektedir. Ayrıca, yüksek enflasyon kadar enflasyonun volatilitesi (oynaklığı) de yarattığı belirsizlik ortamı nedeniyle ekonomik faaliyetleri azaltmakta ve yatırımlara yönelik planlama ufkunu kısaltma şeklinde olumsuz sonuçlar doğurabilmektedir. Söz konusu yatırım kararlarının alınmaması veya ertelenmesi de vergilendirme seviyesini olumsuz yönde etkileyebilmektedir (Koçak, Karış ve Çil; 2022: 211). Ayrıca ekonomilerde yüksek enflasyonist ortamda vergi kaçırımları ile vergiden kaçınma artmakta ve vergi tahsilat süreleri gecikmektedir. Bu yüzden vergi gelirlerinde bir azalma olmaktadır (Güneş, 2020: 424). Çünkü mükellefler enflasyonist ortamlarda reel gelirleri artmamasına rağmen vergi ödemek zorunda kalmaktadırlar. Enflasyon nedeniyle ortaya çıkan fiktif (zahiri) kârların vergilendirilmesi ile elde edilen gelir, enflasyon sonucu artarak yüksek oranlı vergi dilimlerine dahil olmaktadır. Bu durum vergi kaçırma olayların artmasına ve bu nedenle devletin vergi gelirlerinin azalmasına neden olmaktadır (Durmaz ve Savrul, 2017: 50).

Enflasyonist ortamlarda, vergi gelirlerindeki artışa karşın vergi gelirleri reel olarak azalmakta ve bütçe açıkları artmaktadır. Artan bütçe açıklarının

finansmanında merkez bankalarının emisyon yoluyla para arzını artırması da enflasyon oranının artmasına neden olmaktadır. Dolayısıyla her iki değişken karşılıklı olarak birbirini etkilemektedir (Abdioğlu ve Terzi, 2009: 195-196).

Enflasyonist olmayan bir ekonomide hane halkının vergi yükleri enflasyonist bir ekonomiye nazaran daha az olurken, reel gelirleri daha fazla olacaktır. Bu sayede tüketicilerin tüketim eğilimleri artış gösterecek ve daha fazla mal ve hizmet talep edilecektir. Toplam talepte yaşanacak bu artış ile hem ürünler üzerinden alınan vergiler hem de gelir ve servet üzerinden alınan vergiler artmış olacaktır. Dolayısıyla politika yapıcılar tarafından iktisadi teori ve politikalara uygun para politikalarının yürütülmesi, düşük enflasyon ortamının sağlanmasını ve dolaylı olarak daha fazla vergi geliri elde edilmesini sağlayacaktır. Böylece vergi ödeme ve tahsilatı konusunda optimum noktaya ulaşılmış ve vergi adaleti ile toplumsal huzur sağlanmış olacaktır (Akgül, 2022: 474).

Yüksek enflasyonun var olduğu bir ekonomide işletmeler de çeşitli risklerle karşı karşıyadır. Maliyet enflasyonu ile birlikte üretim maliyetlerinde meydana gelecek sürekli artışlar ve yoğun rekabet ortamında işletmelerin bu artışları satışlarına yansıtamamaları öncelikli sorun olarak ortaya çıkmaktadır. Enflasyon muhasebesi uygulanmayan ülkelerde söz konusu enflasyon nedeniyle reel olmayan gelirlerin elde edilmesi ve bu gelirler üzerinden vergi ve temettü ödenmesi durumu söz konusudur. Bu da işletme öz kaynaklarının erimesine neden olabilmektedir. Enflasyon ortamında adaletli bir vergileme için, öncelikle işletmelerin gerçek kârının nasıl hesap edilebileceği üzerinde durmak gerekir (Yücel, 1997: 10).

Yüksek enflasyonun bulunduğu ekonomilerde faaliyetlerini sürdürmeye çalışan işletmelerin varlıkları piyasa değerlerinin altında değerlendirilir. Ulusal paranın satın alma gücündeki zayıflama ve yüksek enflasyon dönemlerinde artan faiz oranları sonucunda işletmelerin sermaye yapıları bozulurken borçları da yükseliş gösterir. Söz konusu olumsuz süreçler işletmelerin finansal yapılarını bozmakla kalmaz, bu işletmelerin finansal tablolarının gerçeğe uygun bilgileri sunmasını da engeller. Dolayısıyla işletmelerin mevcut durumlarını doğru bir şekilde görerek doğru adımlar atması ve işletme ilgililerinin isabetli kararlar alabilmesi için yüksek enflasyon dönemlerinde enflasyon muhasebesi uygulanmasını zorunlu kılar (Arzova ve Şahin, 2022: 14).

Örnek Olay: *Yüksek Enflasyon, Şirket Kârları ve Pay Başına Temettü Ödemesi: Türkiye Örneği (2019-2022 Yılları Arası)*

Türkiye yıllarca yüksek enflasyon ile mücadele etmiş bir ülkedir. 2000'lı yıllara kadar şirketlerin söz konusu yüksek enflasyon nedeniyle mali

tablolarda meydana gelen bozulmaların önüne geçmek ve reel verilerin ortaya konulmasını sağlamak amacıyla öncelikle geleneksel muhasebe uygulamaları kullanılmıştır. Söz konusu geleneksel uygulamalar aşağıda sunulmuştur (Yenisu, 2022: 725-726):

- Maddi duran varlıkların yeniden değerlendirilmesi,
- Azalan bakiyeler yönteminin kullanılması,
- Maddi duran varlık yenileme fonu (özel fonlar),
- Alacak ve borç senetleri reeskontu hesaplama,
- Yatırımcı işletme için finansman fonu (vergi erteleme),
- Gayrimenkul ve iştirak satışı kazançlarının sermayeye ilave edilmesinde kurumlar vergisi istisnası,
- Maliyet artış fonu (maliyet bedeli artırımı),
- Stokların değerlendirilmesinde LIFO yönteminin kullanılması,
- Araştırma ve geliştirme fonu (vergi erteleme),
- Kullanılmayan yatırım indirimi haklarının yeniden değerlendirilmesi,
- Gider artış fonu uygulaması (yıllara yaygın ağaç yetiştirme giderlerinin yeniden değerlendirilmesi),
- Geçici vergi uygulaması.

Yüksek enflasyonun görüldüğü Türkiye’de yukarıda belirtilen kısmi uygulamalar yeterli olmamış ve finansal tabloların topluca düzeltilmesini öngören enflasyon düzeltmesi uygulaması getirilmiştir. Türkiye’de 5024 sayılı Kanun ile VUK’un mükerrer 298. Maddesi değiştirilerek 01.01.2004 tarihi itibarıyla enflasyon muhasebesi uygulamasına geçilmiştir. Söz konusu düzenlemeye göre; “Gelir ve kurumlar vergisi mükellefleri, son üç yılın toplam enflasyon oranı % 100’ü aşar ve içinde bulunulan yıl da enflasyon oranı % 10’un üzerinde gerçekleşirse enflasyon muhasebesi uygulamak zorundadırlar” ibaresi yer almıştır (Yenisu, 2022: 726).

2004 yılında uygulanan enflasyon muhasebesi, sonraki dönemlerde enflasyonda meydana gelen düşüşe paralel olarak uygulanmamıştır. Son yıllarda enflasyon oranlarında meydana gelen hızlı artış enflasyon muhasebesini zorunlu kılmıştır. Bununla birlikte henüz enflasyon muhasebesi uygulamasına geçilmemiş ve geleneksel enflasyonla mücadele yöntemlerinin birçoğunun kullanılmasına kamu otoritesi tarafından da izin verilmemektedir. Günümüzdeki yüksek enflasyon oranları nedeniyle enflasyon muhasebesi uygulama koşulları yeniden ortaya çıktığı için tekrardan tartışmaya

açılmıştır. Mevcut durumda şirketler enflasyonun zararlı etkileri ile yüz yüze kalmışlardır. Özellikle yüksek zahiri (fiktif) kârların ortaya çıkması ile birlikte şirket kaynaklarından vergi ve temettü olarak yüksek tutarda çıkışlar söz konusu olmuştur. Bu durumu verilerle ortaya koymak adına 2019 yılı 3. çeyrek ve 2022 yılı 3. çeyrek arası dönemde gerçekleşen enflasyon oranları, kârlılık ve temettü ödeme endekslerinde yer alan veriler kullanılmıştır. Bu dönem özellikle hiper enflasyona doğru hızlı bir sıçrama yaşanan dönem olduğu için belirlenmiştir. Tablo 1’de söz konusu dönemde gerçekleşen üçer aylık dönemler itibarıyla ortaya çıkan yıllık üretici ve tüketici enflasyon verileri yer almaktadır.

Tablo 1 – Türkiye’de Gerçekleşen 09-2019 ve 09-2022 Dönemi Aylık ve Yıllık Tüketici/ Üretici Fiyat Endeksi

Dönem	TÜFE (Yıllık % Değişim)	TÜFE (Aylık % Değişim)	ÜFE (Yıllık % Değişim)	ÜFE (Aylık % Değişim)
09-2022	83.45	3.08	151.50	4.78
06-2022	78.62	4.95	138.31	6.77
03-2022	61.14	5.46	114.97	9.19
12-2021	36.08	13.58	79.89	19.08
09-2021	19.58	1.25	43.96	1.55
06-2021	17.53	1.94	42.89	4.01
03-2021	16.19	1.08	31.20	4.13
12-2020	14.60	1.25	25.15	2.36
09-2020	11.75	0.97	14.33	2.65
06-2020	12.62	1.13	6.17	0.69
03-2020	11.86	0.57	8.50	0.87
12-2019	11.84	0.74	7.36	0.69
09-2019	9.26	0.99	2.45	0.13

Kaynak: <http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR...>

Tablo 1 incelendiğinde 2019 yılı 3. çeyreğinden itibaren enflasyonun sürekli arttığı ve 2021 yılı 3. çeyreğinde yıllık tüketici enflasyonu % 9,26’dan % 36,08’e; üretici enflasyonu ise % 2,45’den % 43,96’ya yükseldiği görülmektedir. Bu tarihten itibaren ise enflasyondaki artış ivmesi sıçrama yapmış ve 2022 yılı 3. çeyreğinde yıllık tüketici enflasyonu 83,45’e ve üretici enflasyonu ise % 151,50 oranına yükselmiştir. Burada üretici enflasyonundaki

artış oranının bu kadar yüksek olmasının şirketler açısından oldukça yıpratıcı olduğu ifade edilebilir. Ülkede izlenen mali politikalar nedeniyle şirket kârları konusunda da sektörler açısından ciddi farklılıklar ortaya çıkmıştır. Sektörel bazda ve genel olarak BİST’de işlem gören firmaların kârlılık endekslerine bakılması konunun anlaşılması adına yararlı olacaktır.

Tablo 2’de 2019 yılı 3. çeyrek ile 2022 yılı 3. çeyrek arası BİST’de yer alan firmalara ait sektörel bazda ve genel kârlılık endeksleri verilmiştir. Ana endeks verilerine bakıldığında 2021 ilk çeyreklik döneme kadar bir önceki yılın aynı dönemi ile karşılaştırıldığında % 16,37 - % 36,81 aralığında değişim yaşandığı (endeks değerinin de 183 – 240 aralığında değiştiği) belirlenmiştir. Yaklaşık 18 aylık bu dönemde kârlılık endeksinin yaklaşık 1,50 kat arttığı görülmüştür. Sektörel bazda ise sırasıyla sınıai sektöründe % 13,38 - % 120,81 aralığında değişim yaşandığı (endeks değerinin de 216 – 353 aralığında değiştiği), mali sektörde % -6,79 - % 25,29 aralığında değişim yaşandığı (endeks değerinin de 137,33 – 188,24 aralığında değiştiği), hizmetler sektöründe % 797,40 - % -2,60 aralığında değişim yaşandığı (endeks değerin de 748,51 – 630,41 aralığında değiştiği) ve teknoloji sektöründe ise, % 13,09 - % 36,65 aralığında değişim yaşandığı (endeks değerinin de 284,88 – 516,50 aralığında değiştiği) tespit edilmiştir. Bu tarih aralığında üretici fiyat endeksi % 2,45’den % 31,20’ye, tüketici fiyat endeksi ise % 9,29’dan % 16,19’a yükselmiştir.

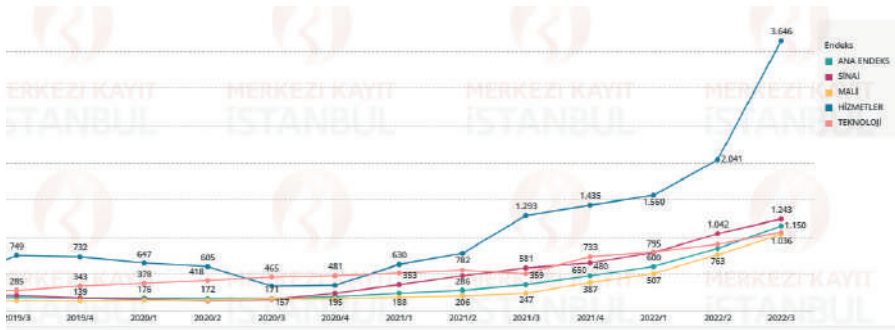
2021 yılı ikinci çeyreğinden itibaren ise enflasyonda artışa paralel olarak kârlılık endeksinde hızlı bir yükseliş yaşanmaya başlamıştır. 2022 yılı üçüncü çeyreğinde yıllık tüketici endeksi % 83,45’e ve üretici endeksi ise % 151,50’ye yükselmiştir. Enflasyonda yaşanan bu hızlı artış kârlılık endekslerine de yansımıştır. BİST firmalarının bu çeyrek itibarıyla ana endeks kârlılık endeksi 1.150,49 olarak gerçekleşerek 2021 yılı ilk çeyreğine göre yaklaşık 6 kat artış göstermiştir. Sektörler itibarıyla bakıldığında ise, en yüksek kârlılık endeksinin 3.645,89 ile hizmetler sektörüne ait olduğu görülecektir. Hizmetler sektörünü sırasıyla sınıai sektörü (1.242,80), teknoloji sektörü (1.064,21) ve mali sektör (1.035,94) takip etmiştir. Enflasyon artışına paralel olarak kârlılık endekslerinde de hızlı bir artış yaşanmıştır. Söz konusu durum şekil 1’de grafiksel olarak gösterilmiştir. Bununla birlikte hızlı artışın yaşandığı bu dönem enflasyon muhasebesi uygulamasına geçilmemiştir ve söz konusu kârlılık endeksi hesaplamaları enflasyondan arındırılmamış veriler üzerinden yapılmıştır.

Tablo 2- MKK Kârlılık Endeksi (2019/3-2022/3 Dönemleri Arası)

Dönem	ANA ENDEKS			SINAI			MALİ		
	Endeks	Bir Önceki Döneme Göre Değişim (%)	Bir Önceki Yılın Aynı Dönemine Göre Değişim (%)	Endeks	Bir Önceki Döneme Göre Değişim (%)	Bir Önceki Yılın Aynı Dönemine Göre Değişim (%)	Endeks	Bir Önceki Döneme Göre Değişim (%)	Bir Önceki Yılın Aynı Dönemine Göre Değişim (%)
2022/3	1.150,49	35,39%	220,07%	1.242,80	19,23%	114,06%	1.035,94	35,82%	319,92%
2022/2	849,77	41,69%	196,72%	1.042,38	31,08%	119,29%	762,75	50,46%	270,06%
2022/1	599,74	24,97%	149,12%	795,24	22,33%	125,10%	506,95	31,00%	169,31%
2021/4	479,90	33,51%	146,71%	650,09	11,97%	163,78%	386,99	56,67%	126,06%
2021/3	359,45	25,51%	110,66%	580,57	22,14%	269,97%	246,70	19,69%	49,54%
2021/2	286,39	18,36%	66,41%	475,35	34,55%	247,08%	206,12	9,49%	33,33%
2021/1	240,74	23,76%	36,81%	353,29	43,35%	120,81%	188,24	9,96%	25,29%
2020/4	194,52	14,00%	10,47%	246,46	57,05%	37,25%	171,19	3,77%	23,15%
2020/3	170,63	-0,86%	-7,22%	156,92	14,58%	-27,64%	164,97	6,72%	20,13%
2020/2	172,10	-2,19%	4,33%	136,95	-14,40%	-36,34%	154,59	2,89%	17,69%
2020/1	175,96	-0,67%	5,02%	160,00	-10,90%	-25,79%	150,25	8,08%	6,27%
2019/4	176,09	-4,25%	0,23%	179,56	-17,20%	-19,64%	139,01	1,23%	-7,57%
2019/3	183,91	11,49%	16,37%	216,86	0,80%	13,28%	137,33	4,55%	-6,79%

Dönem	HİZMETLER			TEKNOLOJİ		
	Endeks	Bir Önceki Döneme Göre Değişim (%)	Bir Önceki Yılın Aynı Dönemine Göre Değişim (%)	Endeks	Bir Önceki Döneme Göre Değişim (%)	Bir Önceki Yılın Aynı Dönemine Göre Değişim (%)
2022/3	3.645,89	78,66%	182,04%	1.064,21	18,28%	109,97%
2022/2	2.040,63	30,82%	161,05%	899,71	12,94%	62,98%
2022/1	1.559,92	8,70%	147,45%	796,62	8,61%	54,23%
2021/4	1.435,04	11,01%	308,82%	733,46	44,71%	52,41%
2021/3	1.292,69	65,37%	286,30%	506,84	-8,19%	9,06%
2021/2	781,70	24,00%	25,27%	552,04	6,88%	32,18%
2021/1	630,41	79,59%	-2,60%	516,50	7,33%	36,65%
2020/4	351,02	4,90%	-52,05%	481,25	3,55%	40,34%
2020/3	334,64	-4,66%	-55,29%	464,76	11,28%	63,14%
2020/2	604,69	-6,58%	53,07%	417,64	10,49%	46,03%
2020/1	647,25	-11,59%	123,97%	377,98	10,22%	34,50%
2019/4	732,10	-2,19%	153,18%	341,92	20,38%	34,14%
2019/3	748,51	89,47%	797,40%	284,88	-0,39%	13,09%

Kaynak: <http://www.vap.org.tr/mkk-kar-endeksi>.

Şekil 1- MKK Kârlılık Endeksi Değişim Grafiği (2019/3-2022/3 Dönemleri Arası)

Kaynak: <http://www.vap.org.tr/mkk-kar-endeksi>.

Enflasyonist ortamlarda raporlanan fiktif kârlar dolayısıyla işletme kaynaklarında olması gerekenin üzerinde bir azalmaya neden olan diğer durum ise ödenen temettülerdir. Söz konusu durumun verilerle ortaya konulması amacıyla Tablo 3 oluşturulmuştur.

Tablo 3- MKK Temettü Ödeme Endeksi (2017-2022 Yılları Arası)

Dönem	TÜM ŞİRKETLER			SINAI		
	Endeks	Pay Başına Temettü	Temettü Ödeme Oranı	Endeks	Pay Başına Temettü	Temettü Ödeme Oranı
2017	100,00	0,38	0,34	100,00	0,56	0,86
2018	133,70	0,40	0,12	148,65	0,82	0,61
2019	130,19	0,56	0,26	183,01	1,11	0,58
2020	79,13	0,34	0,16	70,32	0,49	0,26
2021	227,37	0,63	0,38	319,45	2,03	0,84
2022	360,79	0,91	0,28	506,10	2,69	0,55
Dönem	MALİ			HİZMETLER		
	Endeks	Pay Başına Temettü	Temettü Ödeme Oranı	Endeks	Pay Başına Temettü	Temettü Ödeme Oranı
2017	100,00	0,22	0,17	100,00	0,54	0,82
2018	117,14	0,23	0,18	91,38	0,43	0,38
2019	71,94	0,26	0,08	85,18	0,30	0,34
2020	59,66	0,21	0,08	121,91	0,41	0,28
2021	114,58	0,18	0,12	244,02	0,73	0,59
2022	191,79	0,30	0,10	361,13	0,94	0,39
Dönem	TEKNOLOJİ					
	Endeks	Pay Başına Temettü	Temettü Ödeme Oranı			
2017	100,00		0,11			0,13
2018	121,97		0,13			0,09
2019	184,03		0,17			0,06
2020	283,00		0,15			0,10
2021	381,21		0,18			0,10
2022	557,69		0,25			0,08

Kaynak: <http://www.vap.org.tr/mkk-temettu-odeme-endeksi>.

Tablo 3 incelendiğinde enflasyon artışının yüksek ivmeli olarak gerçekleştiği 2021 yılı itibarıyla ve devamının yaşandığı 2022 yılında BIST’de işlem gören firmaların temettü ödeme endekslerinin tüm şirketler için 2021 yılı için 227,37 ve 2022 yılı için ise 360,79 olarak gerçekleştiği belirlenmiştir. Aynı yıllar itibarıyla pay başına temettü ödemelerinin ise sırasıyla 0,63 ve 0,91 olarak gerçekleştiği tespit edilmiştir. Sektörel bazda temettü ödeme endeksinin en yüksek olduğu alan 2022 yılı itibarıyla teknoloji sektörü (557,69) olmuştur. Teknoloji sektörünü sırasıyla sınai sektörü (506,10), hizmetler sektörü (361,13) ve mali sektör (191,79) takip etmiştir. Enflasyon artışına paralel olarak kârlılık endeksinde yaşanan artışla birlikte pay başına temettü ödemelerinin bütün sektörlerde arttığı görülecektir. En yüksek pay başına temettü ödemesi 2,59 ile sınai sektöründe gerçekleşmiştir. Pay başına temettü ödemesinde sınai sektörünü sırasıyla hizmetler sektörü (0,94), mali sektör (0,30) ve teknoloji sektörü (0,25) izlemiştir. 2017 sonrası dönemi kapsayan verilerin yer aldığı grafik şekil 2’de sunulmuştur.

Şekil 2- MKK Temettü Ödeme Endeksi Değişim Grafiği (2017-2022 Yılları Arası)

Kaynak: <http://www.vap.org.tr/mkk-temettu-odeme-endeksi>.

İşletme kârlarında meydana gelen artışa paralel olarak pay başına dağıtılan temettü miktarının artması doğaldır. Ama burada odaklanılması gereken nokta enflasyondan arındırılmamış veriler üzerinden raporlanan kârlar üzerinden ödenen vergi ve temettü tutarlarının işletme öz kaynaklarında azalmaya neden olmasıdır. Bu nedenle enflasyon muhasebesinin uygulanmadığı yüksek enflasyonist ortamlarda görünen resim gerçeği yansıtmamaktadır. Kâğıt üzerinde yüksek kâr raporlayan bir işletmenin reel olarak mali yapısının iyi olduğu sonucuna ulaşamaz. Çoğunlukla enflasyon muhasebesinin uygulanmadığı yüksek enflasyonist ekonomilerde işletmelerde olması gerekenden daha yüksek kaynak çıkışı meydana gelmektedir.

6. Sonuç

Muhasebe bilgilerinin, bu bilgileri kullananların doğru karar alabilmeleri için güvenilir ve zamanında sunulmuş olması gerekmektedir. Doğru kararlar alabilmek ve doğru kararlar aldırabilmek için mali tabloların doğruluğu oldukça önemlidir. Karar verme işlevinin gelecekle ilgili olması, fakat mali tabloların tarihi bilgilerle raporlanmış olması enflasyon dönemlerinde büyük bir problemi beraberinde getirmektedir. Yüksek enflasyon dönemlerinde paranın satın alma gücü azaldığı için raporlanan muhasebe bilgileri isabetli karar almayı engelleyebilmektedir.

Enflasyon, işletmelerin mali tablolarında birçok etki bırakmaktadır. İşletmelerin aktifleri arasında dengenin bozulması, uygun olmayan borçlanma araçları kullanılması, faizlerin yükselmesi sebebiyle gerekli yatırımların yapılamaması, tarihi maliyetlerin kullanılması sebebiyle yanlış fiyat politikalarının uygulanması ve fiktif kârlar sebebiyle aşırı vergilendirme gibi işletmelerin mali yapılarının bozulmasına sebebiyet verebilmektedir.

Diğer taraftan enflasyonist ortamlar üretim işletmelerini de derinden etkilemektedir. Üretim maliyetlerini belirleyen çeşitli giderler, bir yandan

enflasyon sebebiyle artarken bir yandan da enflasyonu hızlandırıcı etki de oluşturmaktadır. Örneğin hammadde giderleri özellikle dövizdeki dalgalanmalar sebebiyle maliyetlerin artışına sebep olmaktadır. Bir diğer üretim maliyeti unsuru olan işçilik giderleri ise enflasyonla dolaylı bir ilişki halindedir. Ücretler için yapılan sözleşmeler önceden yapıldığı için tahmin edilen enflasyona göre ya işçi ya da işveren açısından kârlı/zararlı bir durum ortaya çıkarabilir. Genel üretim giderleri ise genellikle fiyat hareketleri ile yakından ilişkili olduğu için maliyetler içinde gerçek değerleriyle yer alırlar. Üretim maliyetlerinde meydana gelen artışlar sebebiyle fiyatlar artacak ve dolayısıyla ürünlere olan talep azalacaktır. Bu durum da enflasyonun artışına hız kazandıracaktır. Ayrıca hem işletmeler hem de tüketiciler belirsiz durum karşısında çeşitli önlemler almaya yöneleceklerdir.

Satın alma gücünde gerçekleşen azalış toplumda ahlaki bir azalışa sebep olabilir. Çünkü kişiler hayatlarını idame ettirmek, işletmeler de faaliyetlerini devam etmek zorundadırlar. Enflasyonun ülke ekonomisindeki olumsuz etkisi mali tabloların şeffaflık düzeylerini azaltmakta ve hile olasılığını arttırmaktadır. İşletme sahipleri ve yöneticileri yüksek vergi oranlarıyla karşı karşıya kaldıkları için çeşitli çıkış yollarına yönelebilirler. Ulusal para değerinin azalması sebebiyle sermaye kaybetme kaygısı daha az vergi ödemeyi yollarını aratabilir. Muhasebe meslek mensupları da mükellef baskısı sebebiyle mesleki sorumluluklarını göz ardı edebilir. Sadece işletmeler değil kişiler de enflasyon karşısında satın alma gücündeki azalışı hile ve yolsuzlukla değiştirmek isteyebilirler.

Yüksek enflasyon olan ekonomilerde tüketici ve üreticiler, tasarruf sahipleri, borçlular, alacaklılar, mükellefler, yani toplumun bütün kesimi çeşitli şekillerde etkilenmektedir. Yüksek enflasyon ülkelerin vergi sistemini bozmakta ve vergi yükü dağılımının değişmesine neden olmaktadır. Özellikle Türkiye gibi toplam vergiler içerisinde dolaylı vergilerin oranı yüksek olduğu ekonomilerde bireyler daha yüksek vergi ödeme durumunda kalmaktadırlar. Söz konusu ödenen yüksek vergiler enflasyon vergisi olarak bilinmektedir. Vergi gelirlerini ağırlıklı olarak dolaylı vergilerden elde eden ülkeler açısından kısa vadede daha fazla vergi toplamak mümkün olsa da uzun vadede birçok sorunu beraberinde getirmektedir. Çünkü hane halkı ve işletmelerin varlıklarını enflasyonun olumsuz etkilerinden korumak amacıyla yatırım kararları ertelenmekte veya daha düşük vergi yükü olan varlıkları tercih ettikleri ifade edilebilir. Ayrıca ekonomilerde yaşanan yüksek enflasyonist ortamda vergi kaçırımları ile vergiden kaçınma artmakta ve vergi tahsilat süreleri gecikmektedir. Bu yüzden vergi gelirlerinde bir azalma söz konusu olmaktadır.

Yüksek enflasyonun var olduğu ekonomilerde firmalar da çeşitli risklerle karşı karşıya kalmaktadır. Enflasyon muhasebesi uygulanmayan ülkelerde söz konusu enflasyon nedeniyle reel olmayan kârların raporlanması ve bu kârlar üzerinden vergi ve temettü ödenmesi durumu söz konusudur. Buda işletme öz kaynaklarının azalmasına neden olabilmektedir. Enflasyonda adaletli bir vergileme için, öncelikle işletmelerin reel kârlarının nasıl hesap edilebileceği üzerinde durmak gerekir.

Kaynakça

- Abdioğlu, Z. ve Terzi, H. (2009), “Enflasyon ve Bütçe Açıkları İlişkisi: Tanzi ve Patinkin Etkisi”, *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 23 (2), 195-211.
- Açık S. (2006). “Enflasyonun Finansal Tablolar Üzerindeki Etkilerini Giderici Bir Tedbir Olarak Enflasyon Muhasebesi ve Türkiye’deki Yasal Düzenlemeler”. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(2), 345-360.
- Akdoğan, U. (2020). “Enflasyon ve Dolaylı Vergiler Arasındaki Bağlantı: Türkiye Örneği”. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(4), 2248-2262.
- Akgül, A. (2022). “Türkiye’de Enflasyon ile Vergi Gelirleri İlişkisinin Simetrik ve Asimetrik Nedensellik Analizi”, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 17(2), 455 – 478. Doi: 10.17153/oguııbf.1058349.
- Akkılıç, C. (2015). *Muhasebe Hata ve Hilelerinin Meslek Etiği Açısından Değerlendirilmesi ile Örnek Bir Uygulama*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hasan Kalyoncu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, Gaziantep.
- Altınışık, İ. (2019). *Enflasyonun İşletmeler Üzerindeki Etkisi ve Bu Etkileri Gidermeye Yönelik Yöntemler*. İksad Yayınevi, Ankara.
- Arzova, S. B. ve Şahin, B. Ş. (2022), “Yüksek Enflasyonlu Ekonomilerde Finansal Raporlama Süreçleri ve Enflasyon Muhasebesinin Finansal Tablolara Etkisi”, *İSMMO Mali Çözüm Dergisi*, 32 (170), 13-31.
- Aysan, M. A. (2005). “Ekonomik Kalkınmada Muhasebe Denetiminin Rolü”. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (27), 6-17.
- Bello, A. (2010). “Financial Information Quality and Inflation Accounting Disclosure in Nigerian Cement Industry”. SSRN 1537622. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1537622
- Çataloluk, C. (2008), “Vergi Karşısında Mükelleflerin Tutum ve Davranışları”, *The Journal of Selcuk University Social Sciences Institute*, 20, 213-228.
- Demir, M., ve Arslan, Ö. (2020). “Muhasebe Meslek Mensuplarını Hile Eylemine Yönelten Psikolojik ve Ekonomik Faktörler”. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(3), 903-911.
- Doğan, Z., Gülçin, K., ve Nazlı, E. (2018). “Muhasebe Meslek Mensuplarının Hile Yapmaya Eğilim Düzeylerinin Tespitine İlişkin Bir Araştırma”. *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 11(4), 64-83.
- Durmaz, G. ve Kılıncı Savul, B. (2017), “Türkiye’de Vergi Gelirleri ile Enflasyon Arasındaki İlişkinin VAR Analizi Çerçevesinde Değerlendirilmesi”, *Eurasian Academy of Sciences Eurasian Econometrics, Statistics & Empirical Economics Journal*, 6, 48 – 73.

- Durmuş, M. (2023), www.evrensel.net/haber/471760/prof-dr-mustafa-durmus-yuksek-enflasyon-halki-ezen-bir-vergiye-donustu, Erişim Tarihi: 08.03.2023.
- Frank, E. O. (2019). "A Comparative Analysis of Inflation-Adjusted and Historical Cost Accounting Information: Implications for the Value Relevance of Corporate Reports". *Trends Economics and Management*, 13(33), 35-50.
- Friedl, G., ve Schwetzler, B. (2011). "Terminal Value, Accounting Numbers, and Inflation". *Journal of Applied Corporate Finance*, 23(2), 104-112.
- Güneş, H. (2020), "Seçilmiş OECD Ülkelerinde Vergi Gelirlerinin Enflasyona Etkisi", *Fiscaoeconomia*, 4 (2), 422-436.
- Karasioğlu, F., ve Erdemir, N. K. (2005). "Enflasyon Muhasebesi Uygulamalarında Temel İşlemler Üzerine Bir Çalışma". *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 2005(2), 145-167.
- Koçak, S., Karış Ç. ve Çil, D. (2022). "Enflasyon, Enflasyon Oynaklığı ve Vergi Gelirleri Arasındaki Dinamik İlişkiler: Türkiye Örneği". *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi*, 36, 209-222. <https://doi.org/10.18092/ulikidince.1116532>.
- Konchitchki, Y. (2011). "Inflation and Nominal Financial Reporting: Implications for Performance and Stock Prices". *The Accounting Review*, 86(3), 1045-1085.
- Ocak, M. ve Güçlü, F. (2014). "Muhasebe Manipülasyonu: Hile, Yaratıcı Muhasebe, Kâr ve İzlenim Yönetimine İlişkin Kavramsal Çerçeve". *Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*, 6(3).
- Ogbuehi, A. O. (1993). "Pricing Strategies In High-Inflation Markets: Implications For The Multinational Corporation". *Journal of Applied Business Research (JABR)*, 9(1), 44-49.
- Olarewaju, O., Mbambo, M. A., ve Ngiba, B. (2020). "Effects of Inflation Accounting on Organizational Decisions and Financial Performance in South African Retail Stores". *Problems and Perspectives in Management*, 18(4), 85-95.
- Omidi, M., Min, Q., ve Omidi, M. (2017). "Combined Effect of Economic Variables on Fraud, A Survey of Developing Countries". *Economics and Sociology*, 10(2), 267-278.
- Özdemir, F. S., ve Arslan, S. (2007). "Enflasyon Muhasebesinde Kullanılan Yöntemlerin Karşılaştırılmalı Analizi". *Gazi Üniversitesi Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*, (2), 87-104.
- Özkara, M. (1989). *Enflasyonun İşletmeler Üzerindeki Etkileri ve Bu Etkilerin Vergisel Açıdan İncelenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.

- Özulucan, A. (2002a). “Enflasyonun Muhasebe Verileri Üzerindeki Etkisinin Giderilmesinde Kullanılan Otofinsanman Yöntemleri ve Enflasyon Muhasebesi Üzerine Bir Araştırma”. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 57(04), 127-152.
- Özulucan, A. (2002b). “Enflasyonun Muhasebe Verileri Üzerindeki Etkileri, Türkiye Muhasebe Standardı-2 ve Sermaye Piyasası Kurulu Seri: XI-No: 20 Çerçevesinde Önerilen Enflasyon Muhasebesi Yöntemi ve Enflasyon Muhasebesine Geçişte Alınabilecek Önlemler”. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 9(1), 25-42.
- Taban, S., ve Şengür, M. (2016). “Türkiye’de Enflasyonun Kaynağının Belirlenmesine Yönelik Ekonometrik Bir Analiz”. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, (47), 47-64.
- Yardımcıoğlu, M., Koca, N., Günay, Y., ve Kocamaz, H. (2014). “Yolsuzluk, Muhasebe Hileleri ve Örnekleri”. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 4(2), 171-188.
- Yenisu, E. (2022), “Enflasyonun Finansal Tablolara Etkisi ve Enflasyon Muhasebesi”, *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 14 (27), 717-741.
- Yücel, G. (1997). “Enflasyon Karşısında Muhasebe Mesleği”. *Yönetim: İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi İşletme İktisadi Enstitüsü Dergisi*, 28, 5-14.
- <http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Istatistikler/Enflasyon+Verileri/Tuketici+Fiyatları>, Erişim Tarihi: 11.03.2023.
- <http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Istatistikler/Enflasyon+Verileri/Uretici+Fiyatları>, Erişim Tarihi: 11.03.2023, Erişim Tarihi: 11.03.2023.
- <http://www.vap.org.tr/mkk-kar-endeksi>, Erişim Tarihi: 11.03.2023.
- <http://www.vap.org.tr/mkk-temettu-odeme-endeksi>, Erişim Tarihi: 11.03.2023.